

Антонюк Н. В.,

Національний університет «Львівська політехніка», кафедра інформаційних систем та мереж, м. Львів

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕТАФОРИ В ТЕРМІНАХ СУПЕРКОНЦЕПТУ ВІЙСЬКО В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ ХХІ СТ.

Стаття містить аналіз вербалізацій в термінах концептосфери Військо на матеріалі української художньої прози 21 ст. Схарактеризовано основні артефактні метафори з військової концептосфери.

Ключові слова: метафора, поетична мова, семантика, мовна картина світу, метафоричний образ, концепт, концептосфера, контекст.

In the article analyzed the verbalizations in the concepts of the Military in modern Ukrainian prose of 21st century.

Ключевые слова: метафора, поэтический язык, семантика, языковая картина мира, метафорический образ, концепт, концептосфера, контекст.

The article analyzes verbalizations in terms of conceptsphere Military in modern Ukrainian prose of 21st ce. Basic metaphorical connotations and semantic fields within the conceptual sphere Military have been explored.

Keywords: metaphor, poetic language, semantics, language picture of the world, metaphoric image, concept, conceptsphere, context.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю дослідити вербалізації в термінах концептосфери Військо у творах української художньої прози з метою аналізу артефактних метафор для подальшого укладання спеціалізованих словників та аналізу змін у мовно-ціннісній картині світу українця на основі динаміки метафорикону.

Предметом дослідження є метафоричні вербалізації в термінах концептосфери Військов українській художній прозі ХХІ століття.

Джерела фактичного матеріалу. Розгляд вербалізацій в термінах концептосфери Військо здійснено на матеріалі сучасної української прози. Обрано авторів з оригінальними ідіостіями: Ліна Костенко, Марія Матіос, Дмитро Білий, Богдан Бойчук, Василь Барка, Іван Багряний, Люко Дашвар, Марина Соколян, Тарас Прохасько, Юрій Андрухович, Олесь Вахній, Анатолій Дністровий, Лариса Денисенко, Ірен Роздобудько, Галина Вдовиченко. Вербалізації в термінах концептосфери Військо прослідковуються у прозі багатьох інших авторів, але в зазначених письменників вони є найбільш виразними та можуть значною мірою маніфестувати широкі значення концептів військової концептосфери.

Наукова новизна дослідження в тому, що проілюстровано основні вербалізації в термінах концептосфери Військо на основі опрацьованого матеріалу української художньої прози. Вперше виокремлено й досліджено вербалізації в термінах суперконцепту Військо з метою аналізу динаміки розвитку та його значення у мовній та ціннісній картині світу українця ХХІ століття.

Метафоризація відбувається у таких термінах концепту Військо : *бомба, міна, стріляти, стріла, торпеда, артилерія, куля, лук, тятива, вибух, спалахнути, бенгальський вогонь, гвинтова ескадрилья, арсенал, полігон, щит, меч, зброя, вибуховий пристрій*

У ході нашого дослідження була виділена ціла група фреймів, що входять до концептуального поля «Людина» та беруть участь у структуруванні змісту феномена «Військо». Проілюструємо прикладами :

Фрейм «Емоційні характеристики людини»

Слот «*Запальний характер*» вербалізовано через термін військової концептосфери *Вибуховий пристрій* : «*Вважай, що справу маєш не з людиною, а з вибуховим пристроєм невідомої конструкції*» [8, с. 53]; Слот «*Злість*» вербалізовано термінами *Стріляти, Спалахувати, Вибухати, Бомба* : «*Аліну наче підмінили. З її очей стріляли блискавки*» [11, с. 54]; «*(Вона) не засвітилася – спалахнула зсередини сліпучим бенгальським вогнем*» [6, с. 211]; «*При згадці про Стефку Поліна спалахнула, наче багаття, полите пальним...*» [12, с. 95]; «*Та остання фраза зірвала – він раптом вибухнув, як бомба*» [10]; «*Цього фурії було досить і вона вибухнула раптом, як бомба*» [10]. Слот «*Мінливись настрою*» ословлено через термін *Стріляти* : «*Всі ви, дурепи, все знаєте, а потім як стрілять...*» [6, с. 141]. Слот «*Емоційна напруженість*» вербалізовано термінами *Тятива, Лук, Стріла* : «*Нараз Зоя спитала, як тятива лука, що пускає стрілу...*» [4, с. 63]. Слот «*Різкий уривчастий сміх*» знаходить вербальне оформлення через термін *Вибух* : «*Вона пам'ятала їхні однакові усмішки; вибухи сміху...*» [6, с. 241]. Слот «*Гримаса від емоцій на обличчі*» вербалізовано військовим терміном *Міна* : «*Великін здивувався, всі інші зробили іронічні міни...*» [10]; «*Я зрозумів... – забурчав Ярик, скорчивши страждальницьку міну*» [11, с. 49]; «*У виснаженій та змученій жінки завжди кисла міна й прив'яла шкіра...*» [13, с. 43]; «*Він став якийсь різкий : рвучкі рухи, нервовий голос, хрюкання дверима, пісні міни*» [10].

Фрейм «Естетичні характеристики людини»

Слот «*Елементи одягу*» вербалізовано термінами *Стріла, Меч* : «*Віка трохи підвелася була їм назустріч, та стріли на панчохах наввипередки рвонули вгору...*» [6, с. 176]; «*По одній з них (панчох) пробігла стрілка. Та стрілка ніби навпів розкрояла Лізине серце*» [15, с. 36]. Слот «*Кант на випрасуваних штанях*» вербалізовано терміном *Стріла* : «*...та з гострими, як меч, стрілками на штанях*» [13, с. 54].

Слот «*Жінка з вираженою сексуальністю*» вербалізовано терміном *Бомба* : «*Вона секс-бомба, – відповідає Білінкевич, коли ви підіймаєтеся вгору крутими дерев'яними сходами*» [10];

Фрейм «Моральні характеристики людини»

Слот «**Сильна Сторона**» вербалізовано через термін **Зброя**: «Вона- донька її коханого, плід зради, але разом з тим і зброя» [5, с. 116];

Фрейм «Інтелектуальні характеристики людини»

Слот «**Влучність думки та слова**» вербалізується через термін **Стріла**: «Він умів захоплювати: його слова були гострі і чисті, як стріли» [4, с. 61]; Слоти «**Суб'єкт впливу**» та «**Засіб впливу**» в українській художній прозі виражений через терміни **Зброя та Полігон**: «Вони так і не дізналися, чи був садівник лише сліпою зброєю в руках злочинця, чи свідомим спільником» [9, с. 49]; «...Марченку загрожує на все життя залишитися медичним експонатом, живим полігоном для пошуку вакцини» [6, с. 238]. «...ці цукрові пакетики... зараз не можуть вважатися доцільною зброєю проти його вселенського суму» [13, с. 156].

Фрейм «Фізіологічні характеристики людини»

Слот **Хвороба** словесно виражений через термін **Вибух**: «Мігрень зачіпалась у скронях, готова до нового вибуху» [6, с. 16];

Слоти «**Вії**», «**Брови**» вербалізовано через термін **Стріла**: «Олежкові вії злиплися чорними стрілами з білими вістрями солі...» [6, с. 96]; «...кругле обличчя, брови-стрілочки...» [15, с. 34].

Фрейм «Довкілля»

Слот «**Артефакти**» вербалізовано через термін **Арсенал, Артилерія, Обеззброювати**: «Ніколи б не обізвала цей арсенал убогим (прилади невідомого призначення) [6, с. 224]; «Сумки вигулькнули, вдарили по очах важкою артилерією, остаточно обеззброїли» [2, с. 943].

Слот «**Елементи живої природи**» вербалізовано через термін **Ескадрилья, Стріла, Торпеди**: «Червоним небом гасали бабки – рядами стрімких тіней, як гвинтова ескадрилья» [6, с. 222]; «Ми підглядали разом сарни в лісі, що звертали на нас свої великі сумовиті очі і зникали потім як стріли в гущавині» [4, с. 85]; «...косяк риб, здоровенних, чорних, схожих на невеличкі торпеди» [6, с. 54]. Слот «**Небесні світила**» вербалізовано через термін **Стріла**: «Сонце слало свої пекучі стріли, а ми назбирали таки за цілий день півмішка удвох...» [4, с. 109].

Слот «**Елементи та характеристики населеного пункту**» вербалізовано термінами **Стріла, Ядерний**: «Прямі, мов стріла вулички, нічим не схожі на кругові обороти Яворота» [5, с. 198]; «Повітря ласкаве, густе від пахоців міцного зілля та далеких вигуків ядерної мови» [4, с. 152];

Слот «**Зустріч для врегулювання стосунків**» вербально виражено терміном **Стріла**: «Вона билася з хлопцями, як її брати, ходила на «стріли» школа на школу, билася навіть з дівчатами...» [12, с. 22].

На основі проаналізованого матеріалу в українському художньому дискурсі 21 ст. доходимо до висновку про те, що вербалізації в термінах військової концептосфери в українській художній прозі найчастіше характеризують Людину, при цьому терміни концептосфери «Військо» здатні виражати різні аспекти складної людської сутності: емоційні, фізіологічні, естетичні та інтелектуальні характеристики. Вербалізації в термінах військової концептосфери також виступають виразниками Довкілля з його Артефактами, Природою та іншими феноменами. Під час аналізу вербалізацій в термінах концептосфери Військо прослідковано, що вербалізації даних концептів забарвлені яскравою метафориною. Наведені приклади дають підстави узагальнити, що вербалізації в термінах **Військової** концептосфери є багатозначні і проєктовані на різні сфери людської діяльності. Надалі намагатимемося проаналізувати вербалізації в термінах інших концептуальних сфер таких, як **Техніка, Побут, Музика**, а також зупинемо увагу на окремих термінах тих концептосфер, які репрезентують стиль автора і є виразником авторських асоціацій.

Проведене дослідження дає змогу зробити **висновок**, що вербалізації в термінах концептосфери **Військо** є метафорично забарвлені і є вагомими для осмислення проблем лінгвістичних артефактів, концептуального аналізу мовної свідомості та мовної картини світу.

Література:

1. Антология концептов / Под. ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – М. : Гнозис, 2007. – 512 с.
2. Вдовиченко Галина. Купальниця. Роман. : Клуб сімейного дозвілля, 2012. – 197 с.
3. Вежбицкая А. Культурно-обусловленные сценарии и их когнитивный статус: Пер. с англ. // Язык и структура знания. – М. : Наука, 1990. – С. 63-85
4. Вовк В. Знамено : повісті і романи / Віра Вовк. – Л. : БаК, 2011. – 520 с.
5. Дара Корній. Зворотній бік світла. – Х. : КК «Клуб сімейного дозвілля», 2012. – 320 с.
6. Дубинянська Яна. Козли : повісті / Я. Дубинянська. – К. : Факт, 2004. – 256 с.
7. Іващенко В. Термін концепт у психолінгвістичному осмисленні/ В. Іващенко // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С.211-217.
8. Крук Назар. Звірі. – Львів. : Кальварія, 2009. – 128 с.
9. Лис Володимир «Маска» : Клуб сімейного дозвілля (КСД), 2012. – 320 с.
10. Лінгвістичний портал. Режим доступу : <http://www.mova.info/corpus.aspx?11=209>
11. Макс Кідрук. Бот / передм. І. Герасенко. – Х. : Клуб Сімейного Дозвілля, 2012. – 480 с.
12. Міла Іванцова. Вітражі: Роман. – К. : Нора-Друк, 2010. – 205 с.
13. Надійка Гербіш. «Теплі історії до кави». – Київ : «Брайт Букс», 2012. – 168 с.
14. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж, 2001, – 200 с.
15. Роздобудько Ірен. Гудзик. Роман. – К. : Нора-Друк, 2011.